

A nők útja a politikába^{*}

Viszonylag jelentős azon könyvek, tanulmányok száma, amelyek a magyarországi választások, a választójog alakulásának a történetével, illetve az egyes országokban kialakult választójogi gyakorlattal foglalkoznak. Akadnak olyan munkák is, amelyek a különböző „választói csoportok” választójogának a változásaival foglalkoznak. A nők választójogának magyarországi történetéről, a saját maguk és mások által az ő választójogukért folytatott politikai küzdelemről viszont ezidáig – ismereteim szerint – még nem született érdemi munka. Ezért is vettem örömmel kézbe Simándi Irén, a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola tanára közelmúltban megjelent kötetét.

Megvallom, a címben foglalt két évszám – 1848 és 1938 – kissé elgondolkodtatott, hiszen a választójog az első világháborút követő időkből már „kijárt” a nőknek is – természetesen számos korlátozással, hasonlóan a férfiakat „megillető” választójoghoz –, így feltételezhető volt, hogy az 1918 utáni időszak esetében a különböző választójogi vitákkal ismerkedhetünk meg a kötetből. A korai, 1848-as esztendő pedig az „áprilisi törvényekkel” indult magyar polgári átalakulás kezdetét jelentheti. Ekkor ugyan még nem számoltak a nők politikai szerepvállalásával, de ez az év némi jóindulattal valóban a választójogukért folytatott küzdelem kezdetének tekinthető. Simándi Irén témáját alaposan körbejárva mutatja be könyvében a nők választójogáért folytatott politikai harcokat, ehhez európai kitekintést is ad, hiszen nem Magyarország volt az egyetlen olyan európai állam, amely csak a férfiak számára biztosította ezt az alapvető jogot.

A kötet első része a dualista időszak országgyűléseinek politikai vitáit és a parlamenten kívüli vitákat elemzi, és számos érdekes információt közöl a különböző pártok politikusainak állásfoglalásairól. Nem kevesen külföldi példákat idézve támogatták, míg mások – a többség – ugyanolyan példákat emlegetve elleneztek a választójog nőkre való kiterjesztését. Tudnunk kell, hogy ekkor még a választásra jogosultak száma igen csekély, az ország lakosságának töredéke élhet csak ezzel – a korszakban még mindig nyugodtan kiváltságnak minősíthető – joggal.

Ugyanakkor a társadalom különböző csoportjai körében megjelent és nyilvánosságot kapott vélemények elősegítették a nők választójogáért folytatott küzdelmet. A különböző női egyesületek és szervezetek kö-

^{*} Simándi Irén: *Küzdelem a nők parlamenti választójogáért Magyarországon, 1848–1938*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. 247 p.

vetkezetesen „harcoltak” a választójog kiterjesztéséért. Érvek és ellenérvek feszültek egymásnak, mert ha munkára és sok minden egyébre a nő is alkalmas, ha lehet adófizető és birtokos, akkor miért ne lehetne egyúttal választó is? Megannyi vita és érv merült fel a dualista Magyarország képviselőházában és elvértve a Főrendiházban is.

A női választójogért folytatott küzdelem esetleges sikeres befejezése az 1917–1918-as esztendőekben látszott valószínűnek. A betervezett javaslat azonban a képviselőházban elbukott. A nők választójogáért (is) következetesen fellépő Vázsonyi Vilmos és a választójogi kérdésben az 1918-as törvényt betervező Wekerle-kormány sem tudta keresztülvinni, hogy a nők is választójogot kapjanak.

A nők választójoga végül is az 1918. évi I. néptörvénybe került be. Eszerint minden 24. életévét betöltött, írni és olvasni tudó, 6 éve magyar állampolgársággal rendelkező nő nemzetgyűlési választójogot kapott. Ezzel azonban gyakorlatilag nem éltek/élhettek, hiszen a nemzetgyűlési választásokra sem 1918-ban, sem 1919 tavaszán nem került sor. A Magyarországi Tanácsköztársaság Károlyi-féle választójogi törvényt „módosította”, és a választásra jogosultak esetében a korhatárt – férfiakra és nőkre egyaránt vonatkozóan – 18 évre szállította le. Az úgynevezett „tanácsválasztások” – 1919. április 7. – már az így kialakított rendszer alapján zajlottak. Az, hogy hány nő élt a választói jogával, nem ismeretes, az viszont igen, hogy az ország lakói közül 4,5 millió személy jutott választójoghoz, és ennek a létszámnak mintegy fele élt is ezzel a jogával. (Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy 1919. április 7-én még nagyobb területre terjedt ki a tanácskormány fennhatósága, mint a csehszlovák és román támadás megindulása után.)

A következő választójogi szabályozás az 1919. évi 5985. ME számú miniszterelnöki rendelet volt. A Friedrich István vezette kormány ezzel szabályozta a magyarországi választójogot. Ez jelentősen megemelte a választásra jogosultak számát, a nők gyakorlatilag a férfakkal azonos jogosultságot szereztek. A rendelet alapján – amely a kor európai mértékével is igen széles rétegek számára biztosította a választójogot – zajlottak az 1920. évi nemzetgyűlési választások.

Az újabb választójogi viták már az újonnan megválasztott nemzetgyűlésben kerültek napirendre. Ennek során a nők választójogának a korábbi Friedrich-féle rendelethez képest történő korlátozását képviselték a legtöbben. A korszak egyik legjelentősebb politikusa – a magyar kulturális politika két világháború közötti irányát meghatározó Klebels-

berg Kunó gróf, akkor még belügyminiszter – a nők politikai iskolázatlansága okán javasolta szűkíteni a választásra jogosultak számát.

A választójog újabb szabályozására azonban ezúttal sem törvényben került sor. A nemzetgyűlés mandátuma 1922. február 16-án lejárt. A választójogi törvény tárgyalására nem került sor, és Bethlen István gróf miniszterelnök rendeleti úton léptette életbe a kormány választójogi javaslatát. A 2200/1922. ME számú rendelet a 30. életévüket betöltött, az elemi népiskola 6 osztályát elvégzett nőknek adott választói jogot. Aki azonban férjezett volt és legalább három gyermekkel rendelkezett, vagy ha saját keresetéből tartotta fenn magát már 4 osztály elvégzésével is választóvá vált. A főiskolát, egyetemet végzett nők esetében a 30 évnél fiatalabbak is rendelkeztek választójoggal. A Bethlen-féle választójogi rendeletet főleg a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a hozzá köthető különböző női szervezetek, illetve sajtóorgánumok bírálták a korábbi állapothoz képest végrehajtott visszalépés miatt.

Az 1925-ben megalkotott XXVI. törvénycikk gyakorlatilag Bethlen választójogi rendeletét emelte törvényerőre. Ebből következően igazi változást a nők választójogával kapcsolatban nem hozott.

A következő választójogi törvény 1938-ban született meg. Ez a férfi és a női választók közötti különbséget továbbra is fenntartotta – nem teljesült a Feministák Egyesületének kívánsága, miszerint „a Tisztelt Képviselőház... a választójogi tervezet tárgyalásánál azt úgy módosítsa, hogy a férfiaknak adandó választójogot nemi különbség nélkül minden magyar állampolgárra terjessze ki” –, de komoly előrelépés volt a magyar választójogi küzdelmek történetében. Az 1938. évi XIX. törvénycikkről Csizmadia Andor később így vélekedett: „Végeredményben megállapíthatjuk, hogy az új választójog alaprendelkezései megfelelnek a magyar alkotmányos fejlődésnek.” A már ezen törvény alapján megtartott 1939. évi országgyűlési választások észrevehetően módosították a parlamenti viszonyokat, de annak oka nem a női választójog terjedelmében rejtett, az eredményt más tényezők befolyásolták.

Összegzőként, úgy vélem, nyugodt szívvel kimondható: Simándi Irén jól felépített, a témáját alaposan feltáró munkát készített el, amely megkerülhetetlen lesz mindazok számára, akik a magyarországi választások történetével foglalkoznak.

Szakály Sándor